

SOCIAL IDENTIFICATION BY NATIONALITY, GENDER, AGE, HEALTH AND EDUCATION OF CHILDREN REFUGEES IN BULGARIA

Abstract: In order to design and propose policies for refugee children, it is necessary to identify them first. This is the first task that the Republic of Bulgaria has done so that it can then apply legal and social measures and policies to refugee children. This article provides data and analysis on the social identification of refugee children in Bulgaria by nationality, gender, age, education and language, which are provided to the state of a specialist from the State Agency for Refugees in Bulgaria - SAR.

Author information:

Veselina Ilieva
PhD
Department of Social Pedagogy
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen
✉ v.ilieva@shu.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:
refugee children, nationality, gender, age, education,
health

По данни на Държавната агенция на бежанците - ДАБ, около 40% от бежанците навлизащи на българска територия са деца, а в по-голямата си част те са непридружени. Това поставя огромни отговорности пред страната ни.

За да бъдат изработени и предложени политики за тези деца е необходимо първо те да бъдат идентифицирани. Това е първата задача, която Република България реализира, за да може след това да приложи правни и социални мерки, и политики спрямо децата бежанци.

В настоящата статия се предоставят данни и анализ каква е социалната идентификация на децата бежанци в България по националност, пол, възраст, образование и език, които са предоставени на автора на статията от специалист от Държавната агенция на бежанците в България – ДАБ.

Социална идентификация по националности

Тук е мястото веднага да се посочи, че социалната идентификация, на децата бежанци е напълно обусловена от преводите, които се правят при съприкосновението им с българските служби. Според документ на ВКБООН [3, с.6] като основен проблем в контекста на международната закрила системно се отбелязва липсата на качествени преводачески услуги не само от рядко срещани езици като дари и пушу, но също и от арабски, френски и английски езици, на границите, в Специалните домове за временно настаняване на чужденци, разпределителния център в Елхово и центровете на ДАБ. Това води до непознати/нелицензирани преводачи, които се обръщат към лицата от целевата група по границите, СДВНЧ-та, разпределителния център в Елхово и на по-късен етап в центровете на ДАБ и на външни адреси и предоставят подвеждаща информация, като често изискват високи такси за превод. Още повече липсата на достатъчен брой преводачи води до забавяне на процедурата за предоставяне на статут. В допълнение бяха регистрирани множество оплаквания от търсещи закрила лица за качеството на преводаческите услуги по време на техните интервюта в рамките на процедурата за предоставяне на статут. Това е основен проблем в процеса на гарантиране достъпа до всички

останали услуги като например правна помощ или медицинска грижа.

Според Силвия Салтирова-Радкова [4, с.109]“Основен принцип при планирането на различните мерки за закрила на детето е правото на детето да живее със своите родители. В тази връзка основните усилия са насочени към подобряване на уменията за родителство и промяна на отношението към детето.“

Това следва да се има предвид по-нататък в статията – социалната идентификация е в огромна зависимост от преводаческите услуги.

По време на стандартизираното интервю със специалист от ДАБ на автора бяха предоставени таблици съдържащи статистика, относно децата бежанци, чиито данни се показват по-нататък. От нея е видно, че въпреки очакванията децата бежанци да са главно от Сирия, статистиката сочи, че най - много те са от Афганистан /Таблица № 1 /

Таблица № 1

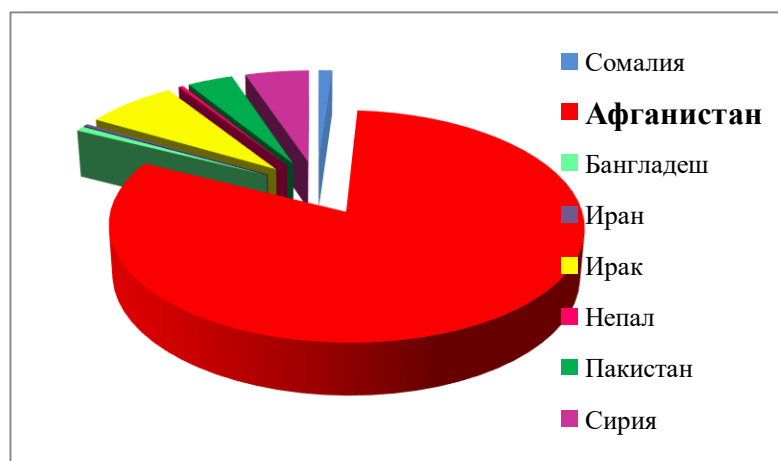
Непридружени деца по данни на ДАБ към 31.07.2017

Държава	Молби за закрила на непридружени малолетни и непълнолетни лица от 01/01/2017 до дата 31/07/2017			
	Общ брой			
	Общо	Възраст		
		0-13	14-15	16-17
ОБЩО	272	21	109	142
Сомалия	3	0	1	2
Афганистан	221	18	90	113
Бангладеш	2	0	0	2
Иран	1	0	1	0
Ирак	20	1	8	11
Непал	1	0	0	1
Пакистан	10	2	4	4
Сирия	14	0	5	9

Дяловете на децата бежанци според страната по произход изглеждат по следния начин /Фигура № 1/:

Фигура № 1

Децата бежанци според страната на произход

От фигурата е видно, че най-голям дял от децата бежанци по произход са от Афганистан, следвани от Ирак и Сирия. Това е водещата тройка. Прави впечатление, че въпреки очакванията и предубежденията сирийските деца бежанци, където има военен конфликт, не са най-много, а такива в пъти повече са афганистанските деца. След Афганистан, Ирак и Сирия следват по дялове деца бежанци от Пакистан, Сомалия, Бангладеш, Непал.

Полова идентификация на децата бежанци

Предоставената статистика от респондентите по време на интервюто със специалист от ДАБ дава възможност да се направи заключението, че драстично малко са децата бежанци от женски пол - само 7, спрямо високия брой на деца бежанци от мъжки пол 265, което е видно от следващата Таблица № 2 .

Таблица № 2

Справка за половата принадлежност на децата бежанци в България

Мъже				Жени			
Възраст				Възраст			
Общо	0-13	14-15	16-17	Общо	0-13	14-15	16-17
265	21	106	138	7	0	3	4
2	0	0	2	1	0	1	0
221	18	90	113	0	0	0	0
2	0	0	2	0	0		0
1	0	1	0	0	0	0	0
15	1	6	8	5	0	2	3
1	0	0	1	0	0		0
10	2	4	4	0	0	0	0
13	0	5	8	1	0	0	1

Държавната агенция на бежанците е възприела подход, при който класифицира децата по следните възрастови групи (това е видно от предоставените за нуждите на дисертационната разработка таблици):

Първа група: 0-13 г.

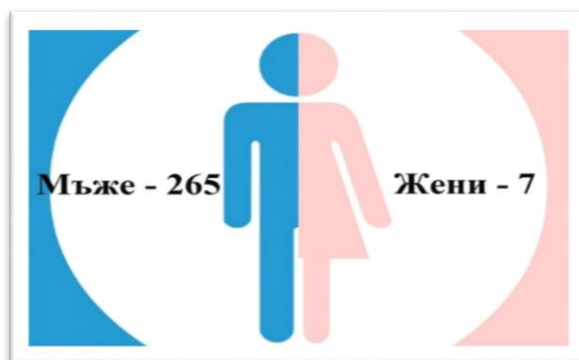
Втора група: 14-15 г.

Трета група: 16-17 г.

Прави впечатление голямото разтежение на първата група, което обхваща цели 13 години от периодизацията на човешкия живот и това, че втора и трета група обхващат само по две години от него. Въпреки, това по надолу се представя съотношението по възрастови групи така, както ги е представила агенцията /Фигури № 2 и № 3/.

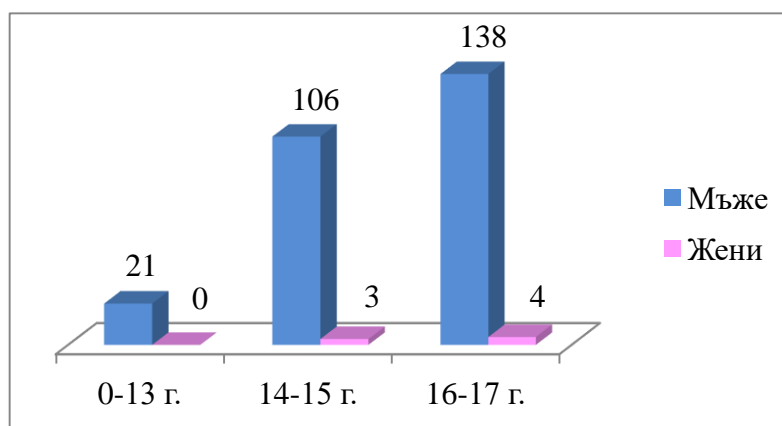
Фигура № 2

Общо представяне на трите групи деца бежанци според половата принадлежност

Фигура № 3

Сравнително представяне на групата бежанци от мъжки и женски пол

Възrastова социална идентификация на децата бежанци

По-напред вече бе посочено, че ДАБ класифицира децата по следните възрастови групи:

Първа група: 0-13 г.

Втора група: 14-15 г.

Трета група: 16-17 г.

Според документ на ВКБООН [3, с.12-13] различни представители на държавни институции (гранични полицаи, полицаи, социални работници от ОЗД и служители на ДАБ) често оспорват възрастта на някои непълнолетни лица, въпреки принципа, който гласи, че при наличие на неяснота относно възрастта на тези деца, се взема решение в полза на детето, освен когато има убедителни доказателства за обратното (напр. документ за самоличност от съответна страна на произход). Не са били предоставяни продължителна подкрепа, насоки, супервизия и съвет на повечето от интервюираните непридружени малолетни и непълнолетни лица, включително и във връзка с тяхната мотивация да бъдат записани на училище. По-тревожно е, че броят деца, бягащи от РПЦ Баня, който бе определен като специализиран център за настаняване на непридружени малолетни и непълнолетни лица, сочи към недостатъците в предоставянето на грижи за тази уязвима група.

Здравна социална идентификация на децата бежанци

След като бъдат регистрирани като търсещи закрила лица в България непридружените малолетни и непълнолетни лица имат право да ползват услугите на публичната здравна система, като техните здравноосигурителни вноски се заплащат от Държавния бюджет, съгласно чл. 40,

ал. 3, т. 1 от Закона за здравето осигуряване. При проблеми със здравето непридружените малолетни и непълнолетни лица най-често първо се обръщат към медицинските лица в приемателния център, в който са настанени. Тъй като са здравно осигурени, те могат да се възползват от системата на публичното здравеопазване, но поради липса на информация за правата им като пациенти и езиковата бариера, много рядко се обръщат към тази система. Съществува проблем и със закупуването на предписаните за лечение лекарства. Единствено БЧК осигурява подкрепа на търсещи закрила лица за закупуване на лекарства. Във всички други случаи търсещите закрила лица и бежанците, включително непридружените малолетни и непълнолетни лица, трябва да закупуват назначените им лекарства със собствени средства (каквито децата в повечето случаи нямат).

По данни на БЧК в центровете за настаняване Военна рампа и Враждебна, където има техни социални работници, говорещи арабски език, непридружените деца са се обръщали към тях за информация относно правата им като пациенти. В някои от случаите социалните работници на БЧК са придружавали непридружени малолетни и непълнолетни лица до здравни заведения, стоматолог, други здравни институции, като също са осигурявали превод и консултации.

През 2014 година БЧК е закупил лекарства, назначени с рецепта, на 52 непридружени непълнолетни лица от Сирия, Афганистан, Мали и без гражданство [81, с.36]. По-нови данни за закупени лекарства след 2014 г. не бяха предоставени.

Тъй като стоматологичната помощ не е безплатна, а Националната здравноосигурителна каса частично покрива разходите за определени манипулации на здравноосигурените пациенти, включително и на децата, достъпът до стоматологична помощ и лечение е сериозен проблем за търсещите и получили международна закрила лица. На практика стоматологично лечение не се предоставя, освен на децата настанени извън приемателните центрове на ДАБ [2, 2014, с.36].

По представената на автора Справка за деца с хронични заболявания е видно, че общо децата с хронично или други тежки заболявания са 27.

Диабетно болните деца, които се лекуват без инсулин са 5, а такива които са на инсулиново лечение няма. Така общия брой на диабетно болни лица остава 5.

Съотношението на хронично болните деца – 27 и общият брой на децата бежанци – 156 е представено в следващата Фигура № 4

Фигура № 4

Съотношение между общият брой деца бежанци и хронично болните деца бежанци

Следва да се посочи ограничения достъп до специализирани здравни услуги за деца (като ваксиниране) поради липса на предишна медицинска история, нежелание на педиатри да регистрират търсещи и получили международна закрила бебета като пациенти, както и закъснение в тяхното вписване като здравноосигурени в НАП [3, с.7].

Специфичните проблеми, засегнати по време на интервютата както с възрастни, така и с деца включват: липса на достъп до педиатрична помощ и безплатни имунизации за новородени бебета, липса на осведоменост на майките относно техните права да изберат и регистрират детето си при общопрактикуващ лекар с педиатрична специализация, недостатъчни средства за покриване на хранителните, материалните и образователни нужди на децата по време на етапите на прием и интеграция, лоши материални условия на прием, които не благоприятстват

посрещането на здравните нужди и на нуждите, свързани с развитието на децата (напр. лоша хигиена и недостатъчно или липсващо мляко за кърмачета, отговарящи на специфичните нужди на децата) [3, с.12].

Дълго продължаващата процедура по предоставяне на международна закрила може да се отрази негативно върху качеството на живот и здравословното състояние на търсещите закрила лица и в частност на непридружените малолетни и непълнолетни лица. Резултатите показват, че при тези, чиято процедура по предоставяне на закрила продължава повече от 6 месеца и надхвърля година или по-дълъг период, се наблюдават по-чести здравословни оплаквания. Резултатите от това изследване показват също, че удължаването във времето на процедурата по предоставяне на статут води и до по-големи трудности в интеграцията.

Прекалено дългото удължаване на срока на производството по предоставяне на закрила, както и липсата на информация за причините, поради които се бави произнасянето на решението, може да доведе до повишаване тревожността на търсещите закрила непридружени малолетни и непълнолетни лица и създава у тях усещане за безнадежност и безперспективност [2, с.33].

Образователна социална идентификация на децата бежанци

Образователният статус на децата бежанци, по мнение на респондентите, участвали в интервюто, трудно може да се установи, поради националните особености в образователните практики на страната по произход. Например, в Афганистан, от където идва най-голямата група деца бежанци, в началния курс (обозначава се спрямо българската образователна традиция) децата посещават религиозни училища – медресета, в които се обучават само в религията Ислям, изучавайки до наизустяване на неговата основна книга – Корана. Ето защо е трудно да се вземе решение, само защо от детето бежанец е минало в страната си курс на обучение, възрастово съответстващ на нашия начален курс, детето да бъде записано в пети клас на нашата училищна система.

Въпреки това, според представената справка в българско училище и предучилищна група са записани следният брой деца /Фигура №: 5 /:

Посещаващи курсове по български език – 1

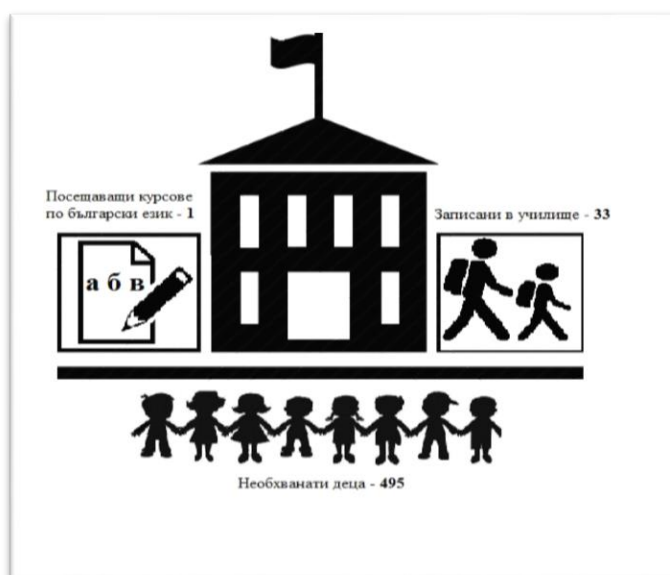
Записани в училище – 33

Необхванати в училище деца – 495 (деца в училищна възраст от 5 г. до 17 г.)

В неучилищна възраст са 225 деца – от 0 до 4 г. /Фигура № 5/

Фигура № 5

Съотношение между записани в училище деца бежанци и необхванати деца

Съотношението между деца бежанци в училищна възраст - 529 и неучилищна възраст -

Фигура № 6

Съотношение между деца бежанци в училищна и неучилищна възраст

Според документ на **ВКБООН** [3, с.12] е наблюдавано, че родители от Сирия не винаги желаят да запишат децата си на училище поради гореописаните трудности. От около 800 деца към 31.12.2014 и 45 записани ученици за 2014/2015 г., има информация за по-малко от 30 от тях, които все още посещават училище през декември 2014. Допълнителни причини за подобни решения включват страх да пуснат децата си на училище без специализиран транспорт и липса на финансова възможност да посрещнат разходите, свързани с образованието на техните деца (прилични дрехи, образователни материали, храна).

В същия документ е описано [3, с.12], че много малка част от интервюираните деца са били записани в курсовете по български език, провеждани от Каритас с финансирането на ВКБООН, които са се предлагали във всички центрове за настаняване. Някои от причините, поради които уроците по български език не са представлявали интерес за тях, са:

1. Липса на информация относно съществуването на курсовете;
2. Невъзможност за разбиране поради това, че учителят говори само на български език;
3. Липса на цялостна система за преподаване и образователни материали;
4. Не се чувстват достатъчно спокойни, за да могат да учат език, преди да са успели да подсигурят основните си нужди;
5. Невъзможност на майките да бъдат част от тези курсове поради липса на услуги за грижи за деца.

Наблюденията на социалните работници на ДАБ показват, че поради слаб интерес сред непридружените малолетни и непълнолетните лица рядко има такива, които посещават редовно курс по български език, когато се запишат в такъв. Най-често слабият интерес се обяснява от служителите на ДАБ с временния престой на децата в България. Служителите на ДАБ нямат чувствителност към трудностите, които непридружените деца биха могли да изпитват по отношение на ученето, като например проблеми с концентрацията, трудности в адаптацията, мисли за загубата на училището в страната на произход и раздяла със семейството, съучениците и приятелите [81, с. 39].

Езикова социална идентификация на децата бежанци

В предоставената информация по време на стандартизираното интервю са представени езиците, на които децата бежанци говорят. Те са: арабски, кюрдски, урду, пушу фарси, дари, английски. За съжаление никъде не е посочен броят или процентът деца, които говорят на съответният език. Беше подчертано обаче, че ДАБ и МОМ разполагат с достатъчен брой преводачи, с помощта на които се извършва социалната идентификация на децата бежанци. Следващите редове, обясняващи посочените езици са резултат от анализа на автора на статията направени с цел да се осветли по-добре проблема с езиковата идентификация:

- Арабски език - Говорен от около 225 000 000 души в Близкия изток и Северна Африка.

Съвременният стандартен арабският език има множество местни разновидности, наричани разговорен арабски и отличаващи се понякога значително от книжовния език. Говорещите някои от тези диалекти не могат да разговарят помежду си, поради значителните различия между тях. По-специално за говорещите близоизточни диалекти често е трудно да се разбират. Сред децата бежанци в България са представени редица местни диалекти, което затруднява комуникацията между тях, но това не е проблем за преводачите на ДАБ.

- Кюрдски език - е ирански език, който се говори в областта, наречена Кюрдистан, в това число кюрдското население в Иран, Ирак, Сирия и Турция, откъдето са значителна част на децата бежанци в България. Кюрдският език е официален език в Ирак, използва се и от част от кюрдското население в Турция. В Иран, макар и да се използва в местните медии вестници, не се позволява да се използва в училищата. В резултат на това ограничение много ирански кюрди заминават за Ирак, където могат да учат родния си език.
- Урду език – е индоарийски език, говорен от около 60 000 000 души. Официален език в Пакистан и един от 23-те официални езика в Индия. От Пакистан е и една значителна част от непридружените деца бежанци в България.
- Пушу език - принадлежи към групата на иранските езици. Разпространен е в южен, югоизточен и северен Афганистан, както и в Пакистан (северозападни гранични провинции, Белуджистан) и в пограничните райони на Иран. Няма точни данни за броя говорещи, но се предполага, че около 40 милиона души по света говорят пушунски. Пушунски е втори по разпространение и значимост сред новоиранските езици след персийския. Той е официален език на Афганистан, откъдето е най-голямата група на деца бежанци в България.
- Фарси (парси) език – *една от разновидностите на персийския език, говорен в Иран.* Персийският език е говорен от над 60 милиона души в Иран, Афганистан и Таджикистан, където е официален език, както и в Узбекистан, Пакистан, Ирак и много страни по света със значителни пресийскоезични имигрантски общности. От всички посочени страни в България са пристигнали деца бежанци.
- Дари език – *също е една от разновидностите на персийския език, но той се говори само в Афганистан, откъдето е най-значителната част от децата бежанци в България.*
- Английски език - възникнал в Англия, но с нарастването на стопанското, политическото, военното, културното и колониалното влияние на Великобритания от средата на 18 век и на Съединените щати от средата на 20 век, се разпространява в много части на света, и придобива характера на водещи език за международно общуване. Част от пристигналите деца бежанци общуват с интервюистите и преводачите на английски език.

Идентифициране на социални услуги за децата бежанци

По смисъла на параграф 1, т. 11 от Допълнителните разпоредби на Закона за закрила на детето [1] непридружените малолетни и непълнолетни търсеци закрила лица и бежанци попадат в категорията „деца в риск“, поради което те са обект на закрила от системата за закрила на децата на територията на Република България. Форма на тази закрила е и насочването към социални услуги в общността. Това означава, че непридружените деца, търсеци или получили международна закрила, могат да се ползват от наличните социални услуги за деца.

Въпреки правото на ползване на социални услуги към момента обаче пред непридружените малолетни и непълнолетни търсеци и получили закрила лица съществуват редица пречки, които възпрепятстват достъпа им до това право. Една от най-големите трудности се явява незнанието им на български език и липсата на преводач. Освен това непридружените малолетни и непълнолетни лица не познават и нямат никаква информация относно различните видове социални услуги, от които могат да се възползват. Такава информация би следвало да им се предоставя от социалните работници на ОЗД, които могат да осъществят и директното насочване към съответната услуга. По наблюдения на мониториращия експерт последното обаче е затруднено от липсата на опит на социалните работници и другите специалисти в работата с деца бежанци.

По данни на ДАЗД към момента единствено "Сдружение за педагогическа и социална помощ за деца ФИЦЕ - България е кандидатствал и има издаден лиценз за предоставяне на социалната услуга конкретно на търсеци закрила лица. Социалната услуга е „Мобилен център за работа с деца и семейства, търсеци закрила", т.е. тя не се ограничава само до непридружените малолетни и непълнолетни лица, а има капацитет да обслужва и други групи търсеци закрила лица. По данни, предоставени от сдружение ФИЦЕ - България, през 2014 година няма непридружени малолетни и непълнолетни лица, които са получили подкрепа от социалната услуга, тъй като тя не е осъществявала никаква дейност. Предстои дейностите на услугата да стартират през 2015 година.

Както пише Силвия Салтирова – Радкова [5, с.36-37], „определението на понятието „социално изключване” отчасти се припокрива с това за бедност”. „Социалното изключване е процес, при който определени индивиди са изтласкани на ръба на обществото и са възпрепятствани да участват пълноценно в него поради бедност, липса на базови компетенции и възможност за учене през целия живот или в резултат на дискриминация. Това ги отдалечава от възможностите за работа, доходи и образование, както и от достъпа до социални и общностни мрежи и услуги. Те имат ограничен достъп до властта и органите, вземащи решения, поради което често се чувстват безсилни и неспособни да поемат контрол върху решенията, засягащи техния живот”. По-нататък в своето научно съчинение същият автор обобщава [2, с.38]: „Социалното изключване може най-общо да се определи като процес, при който определени лица, поради различни причини са изключени от възможността да участват пълноценно в обществения живот.

По отношение на стандартизираното интервю следва да се отбележи, че в Държавната агенция за бежанците няма събрана статистика за децата бежанци по семеен статус етнически и религиозен профил.

Това предполага невъзможност на да се отговори в статията на следните въпроси:

1. Какъв е семейният статус на децата бежанци в България?
2. Какъв е етническият профил на децата бежанци в България?
3. Какъв е религиозният статус на децата бежанци в България?

Анализът на представените данни и съдържанието на статията дава възможност да бъдат изведени следните

обобщения и изводи:

1. В България се спазва общият принцип на най-добрия интерес на детето, когато то е дете бежанец. *Спазването на този принцип е формален процес със стриктни гаранции, създаден, за да определи съдържанието на понятието при вземане на важни решения, които оказват въздействие върху детето.* Към него е налице гарантиран подход като към дете, независимо от възможните различия, свързани с произход, език, националност, социален статус и други.
2. Социална идентификация на непридружено дете в Република България цели да се предостави такава закрила и грижа зависи от бързото насочване и определянето на тези потребности от службите за закрила на детето и от предоставяне на достъп на детето до услуги и грижи, които кореспондират с неговите потребности. В особена степен това се отнася за непридружените деца бежанци.
3. **Н**аложително е създаването на набор от правила, които да подпомагат идентифицирането на непридруженото дете бежанец, неговото изслушване, закрила и грижа за непосредствените му потребности още в най-първоначалния момент на контакта му с националните служби. Правилата би следвало да бъдат материализирани в нормативен акт (подзаконов), издаден (иницииран) съвместно от МВР и Министерството на труда и

социалната политика (МТСП), в който да бъде ясно регламентирано взаимодействието на двете структури при идентифициране на непридружени деца.

References:

1. Zakon za zakrila na deteto, 2000
2. Monitoringov doklad za 2014 godina za usloviyata na priemane i sotsialna zashtita na nepridruzheni maloletni i nepalnoletni litsa, tareshti ili poluchili mezhduнародna zakrila v Republika Bulgaria, VKBOON, yanuari 2015 g., Sofia [
3. Prouchvane na nuzhdite na tareshtite i poluchili mezhduнародna zakrila litsa po vazrast, pol i prinadlezhnost kam sotsialna grupa., Predstavitelstvo na VKBOON v Bulgaria, 2014.
4. Saltirova-Radkova, S. „Sotsialna zashtita i sotsialno zakonodatelstvo: Sotsialno podpomagane i integratsia“, UI „Episkop Konstantin Preslavski“, Shumen, 2017, s. 109,
5. Saltirova-Radkova, S. „Predizvikatelstvata pri definirane na ponyatiето „sotsialno izklyuchvane“ // Praven pregled, br. 3, mart 2017, s. 36-37